Idel-Ural

46 (52) Tatar legionьnьꞑ atnalьq gazetasь 14. Nojəbr 1943

Ber jьl

„Idel-Ural“ yzeneꞑ bu sanь belən ikence jьlьna ajaq bastь. Monnan ber jьl elek „Idel-Ural“ gəzitəsen oıьştьrьp, başlap çibəry vazifasь həm şunьꞑ belən bergə bik zur tarixi milli eşneꞑ şərəfe də miꞑa teşkən ide.

Nindi genə eş bulmasьn, jaꞑa ber eşne başlap, qorьp çibərynen bik kyp qiьnlьqlar belən bəjləngənlege hər kemgə məqlym. Xalqьbьzdan meꞑnərcə kilometr jьraqlьqtaqь cit ber məmləkəttə, unikeneꞑ berse bulmaqanь xəldə, ber milli gəzitə dөnjaqa kiterynen çiꞑel ber eş bulmaqanьn hər kem də aꞑьna jaxşь kiterə ala. Bu citenleklərgə ajrьm tuqtaunь xəzergə urьnsьz tababьz.

Milli ber eşkə, bөjek maqsat өcen, cьn iman həm ьşanьc belən eşkə kereşkəndə hic ber tөrle qiьnlьqlar da kirtə bula almьj. Bezdə bu milli, izge eşkə xalqьbьznьꞑ kiləcəgen kyz aldьnda totьp, tulь iman,zur ьşanьc belən kereşkəngə, bezgə hic ber tөrle qiьnlьqlar da qarşь tora almadьlar.

„Idel-Ural“ gəzitəse ber jьl bujьnca xalqьbьz qarşьnda yzeneꞑ өstenə teşkən milli həm tarixi vazifasьn ytəp bara həm monnan soꞑ da citkə tajpьlmьjca yz julь belən baracaq.

„Idel-Ural“ gəzitəseneꞑ totqan julь dus həm doşmannarьbьzqa acьq məqlym. „Idel-Ural“ — fəqət ber genə maqsat өcen kөrəşə. Ul maqsat: Idel-Ural өlkəsendə jəşi torqan tөrek-tatar xalqьnьꞑ urьs qollьqьnnan qotьlьp, ike meꞑ jьldan birle babalarьbьznьꞑ tufraqь bulqan yz tufraqlarьbьzqa jaꞑadan yzebez xuça bulu өcen „Idel-Ural“ gəzitəse 1942 nce jьlnьꞑ 15 nce nojəbrendə cьqqan berence sanьnda yzeneꞑ şul maqsat өcen kөrəşəcəgen acьqtan-acьq iqlan itkən bulsa, ul xəzerdə şul uq julda, şul uq milli maqsat өcen həm bu izge kөrəşneꞑ tөp məqənəvi qoralь bulьp qala.

„Idel-Ural“ gəzitəse Berlində ber nicə keşe tarafьnnan cьqarьla başlaqan ber səjasi gəzitə bulmьjca, ul 1918 nce jьlda Ufada çinalqan Idel-Ural tөrek-tatar xalqь Millət məçelesenеꞑ qərarlarь nigezendə həm şul vaqьtta qujьlqan teləklərgə ireşy өcen kөrəşyce səjasi ber gəzitə. Şunьꞑ өcen „Idel-Ural“ gəzitəse xəzerge kөndə qulьna qoral totьp, tatar xalqьnьꞑ irke өcen kөrəşyce legioncьlar safьnda kiꞑ kyləmdə milli həm səjasi tərbiə alьp bara. Ul şuşь mөqəddəs izge julda xalqьbьznьꞑ idealь bulqan mөstəqil Idel-Ural dəvləten tөzegəngə qədər kөrəşəcək.

Bezgə — Idel-Ural tөrek-tatarlarь өcen başqa jul juq. Bezneꞑ bygenge julьbьz dөnja səjasəteneꞑ kuniukturasьnnan kilep cьqqan ber jul qьna bulmьjca, bəlki, xalqьbьznьꞑ jөz jьllar bujьnca urьs qollьqьnnan qotьlьr өcen kөrəşep kilgən istiqlal julь ikənen hər kem acьq aꞑlarqa tieş.

„Idel-Ural“ gəzitəse Berlində cьqьnda ber genə jьl davam itsə də, ul xalqьbьznьꞑ 400 jьldan birle tөp maqsatь həm tөp teləge bulqan əcc xəqiqətne bөten dөnjaqa cьnbarlьqь belən kyrsətep bardь həm kiləcəktə də şunь kyrsətəcək. Bez bu fiker, bu ideal өcen kөrəş safьna kergən Idel-Ural tөrek-tatar xalqь, bөjek Germaniə xalqьnьꞑ jardəme belən, yzebezneꞑ tөp maqsatьbьz bulqan — Idel-Ural istiqlalьna ireşkənegə qədər qulьbьzdaqь kөcle qoralnь taşlamajacaqbьz.

„Idel-Ural“ — monnan ber jьl elek, Idel-Ural istiqlal bajraqьn kytərep cьqtь həm şul bajraqnь bөjek german xalqьnьꞑ bajraqь belən ber dərəçəgə kytərde.

Bez bu kytərelgən Idel-Ural bajraqьn qulьbьzda bik nьq həm bik juqarь totьp, ilebez Idel-Uralqa alьp qajtьp urnaştьrqancь kөrəşəcəkbez!

Q. ŞƏFI ALMAS

Zum einjährigen Bestehen der Zeitung „Idel-Ural“

Zum Geleit!

Idel-Ural, die Weite zwischen der Wolga und dem Ural, ist der uralte Siedlungsraum des tatarischen Volkes. Hier spielte sich die mehr als tausendjährige Geschichte des Volkes ab. Das stolze Bulgarenreich blühte und welkte, der Mongolensturm brauste darüber hinweg, die Niederwerfung der Moskowiter brachte Glanz und Ruhm nach Kasan — und dann das bittere Ende, die Schmach der Unterwerfung unter die Macht der Zaren und ein erniedrigendes Joch seit fast 400 Jahren.

„Idel-Ural“ ist heute zum Schlachtruf des tatarischen Freiheitskampfes geworden. Die Legionäre als Vorkämpfer ihres Volkes tragen seinen Namen stolz auf dem Aermel ihrer Feldbluse. Er ist der Sammelruf für alle nationalen Kräfte im Kampfe um eine bessere Zukunft, er ist zum Symbol des tatarischen Volkes geworden.

Darum begrüßte die Legion mit Freuden und großer Hoffnung das Erscheinen einer nationalen Zeitung unter dem Namen „Idel-Ural“. Sie brachte uns während des ersten Jahres ihres Bestehens Aufklärung und Belehrung, Unterhaltung und Zerstreuung, sie hat manchen Schwankenden und Zweifelnden gestützt, manchen Abseitsstehenden belehrt. Sie ist zur scharfen Geisteswaffe im Kampfe gegen den Bolschewismus geworden.

Und nun auf, „Idel-Ural“, im Kampfe um Idel-Ural, auch im zweiten Jahre deines Bestehens!

Oberstleutnant von Seckendorff
Kommandeur
der wolgatatarischen Legion

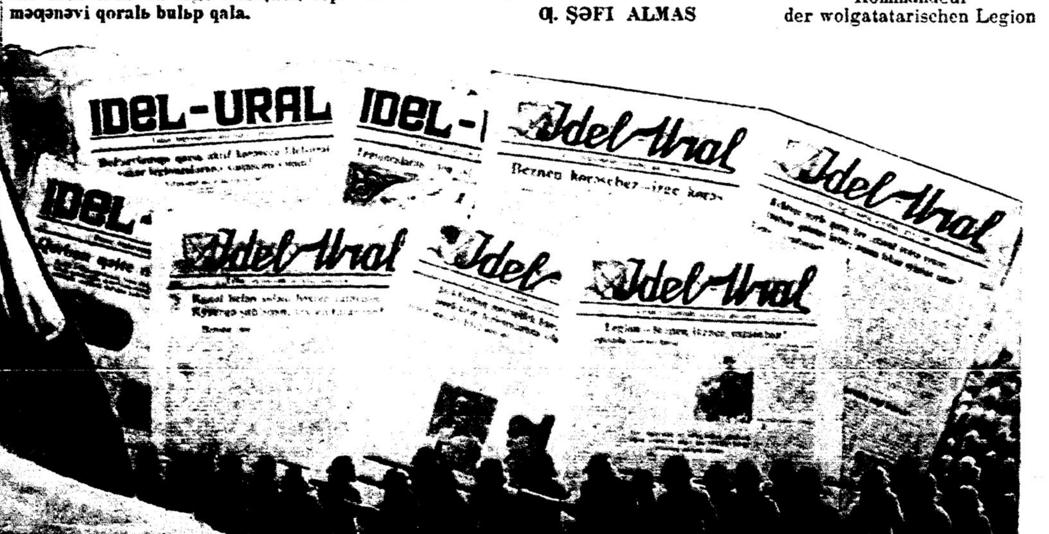

4° Zsn 55 624
755a

„Idel-Ural“ gəzitəse idarəsenə

Tatar legionьnьꞑ gəzitəse „Idel-Ural“nьꞑ cьƣa başlauьna ber jьl tulu mɵnəsəbəte belən, kɵncьƣьş ɵlkələr ministьrlьƣь janьndaƣь tatar çitəkcelek komitetь Sezne — gəzitə eşceləren həm bɵten tatar legioncьlarьn təbrik itə.

„Idel-Ural“ gəzitəse berence sanьnnan başlap, bygenge kɵngə qədər jəhyd-bol'şevizmnь faş itep, legioncьlarƣa doşmannьꞑ cьn jɵzen kyrsətep, tatarlarnьꞑ aƣьmdaƣь burьclarьn aꞑlatuƣa həm alarnьꞑ mɵstəqillek ɵcen kɵrəşkə ojьşularьnda zur urьn tottь. Yz ilendə yz telegen yz telendə əjtə almaƣan, Russiədə izelgən millətlər, xəzer bɵjek Germaniə xalqь belən berlektə yz azatlьqlarь ɵcen kɵrəşlər. Yz tellərendə teləkləren əjtə alalar.

„Idel-Ural“ gəzitəse şularnьꞑ berse bulьp, tatar jəşləren milli ruxta tərbiələydə, alarnь bol'şevizmƣa qarşь kɵrəşkə tuplau julьnda eşləp kilde həm zur uꞑьşlarƣa ireşte.

Kiləcəktədə, jaubz bol'şevizm beterelep, tatar xalqь azatlьqqa cьqqanƣa qədər, „Idel-Ural“nьꞑ bu julda taƣьn da nьqraq eşləyenə ьşanьp, zur uꞑьşlьqlarƣa ireşyen teləp qalabьz.

Tatar çitəkcelek komitetь
şefь Unglaube

AZƏRBAJÇAN

Azərbaiçan legionunun həftəlik qəzetəsi

Idel-Urallь tuƣannar!

Xalqьƣьznьꞑ milli azatlьƣь kɵrəşendə suƣьşcan ytker qoral bulƣan „Idel-Ural“ gəzitəsenen cьƣa başlauьna ber jьl tulu uꞑajь belən, Sezne həm Seznen arqьlь, Idel-Urallь batьr legioncьlarnь cьn kyꞑeldən təbrik itəbez.

„Idel-Ural“ gəzitəse, ul — legioncьlarnьꞑ jɵrəgendə qimmətle milli xislər ujatьp, alarƣa suƣьşcan rux birep, bol'şevizmnьꞑ tamrьna cabucь ytker ber qoraldьr.

Tuƣannar! Qələmne tupaslatmaƣьz, ə hər vaqьtta da ytker totьƣьz!

Urtaq teləklərebez kɵrəşendə çiꞑygə taban alƣa!

Jəşəsen milli Idel-Ural!

„AZƏRBAJÇAN“ gəzitəse

„Idel-Ural“ gəzitəsenen ber jьllьq bəjrəme uꞑajь belən, sezne həm bɵten tatar legioncьlarьn gruzin gəzitəse „Sakartvelo“ sotrudniklarь ismennən zur şatlьq belən təbrik itəbez.

Tatar xalqь yzeneꞑ azatlьƣь ɵcen urьs patşalьƣьna qarşь kyp jɵz jьllar bujьnca aubr kɵrəş alьp bardь. Urьs patşalьƣь urnьna kilgən qьzьl imperializm da azcьlьq millətlərgə ireklek birməde. Milli azatlьq xərəkəten qanƣa batьrьp kilde.

Beznen kɵrəş julьbьz ber — qьzьl imperializmnь juq ity, milli mɵstəqillegebezne kɵrəşep alu. Beznen bu izge kɵrəşebezdə bɵjek german xalqь bezgə jardəm itə. Qьzьl imperializm qulь astьnda izelep kilgən azcьlьq millətlərnen german xalqь belən berdəmlege kɵnnən-kɵn nьƣьj. Ike arada kɵrəşcən duslьq beznen bol'şevizmnь çinep cьƣubьzƣa ьşanьclь nigez bulьp tora.

Xəzerge kɵndə millət azatlьƣь ɵcen kɵrəş safьna basqan tatar jəşləre ɵcen „Idel-Ural“ gəzitəse alarnьꞑ aldьnƣь kɵrəş bajraƣь bulьp tora. Tatar jəşlərenə milli tərbiə birydə „Idel-Ural“ gəzitəse zur uꞑьşlьqlarƣa ireşte.

Ireklek sɵjyce gruzin xalqь ismennən, Seznen kiləcək jьllьƣьƣьznь tatar xalqьnьn danlьqlь, tarixi Qazan şəhərendə bəjrəm ityegezne telibez.

„SAKARTVELO“ gəzitəse
redaksiəse

„Idel-Ural“ gəzitəse idarəsenə

Jьllьqnь ozatu

Idel-Ural həm Ural tauь belən Idel jьlƣasь arasьndaƣь çirlər kyp ƣasьrlar bujьnca tatar xalqьnьꞑ tormьş kɵtkən çire. Monda tatar xalqьnьꞑ meꞑ jьllar bujьnca barƣan kɵrəş həm tormьş tarixь ujnaldь. Monda ƣorur Bolƣar ile cəcək attь, əkrennəp şiꞑde həm qatь daubl kebek manƣul ƣəskərləre ytte. Məskəy zolьmь danlьqlь həm cəcək atucь Qazanƣa cik qujdь. Urьs patşasь qul astьnda qalu xurlьƣь həm xalqьƣьznь betery julьn totqan izy səjasəte 400 jьlƣa jaqьn dəvam itə.

Bygen „Idel-Ural“ — tatar xalqьn azatlьq kɵrəşenə caqru avazь bulьp jaꞑƣьrьj. Xalqьƣьznьꞑ aldьnƣь kɵrəşcelərе bulƣan tatar legioncьlarь Seznen ismegezne zur ƣorurlьq belən yzlərenen çiꞑlərendə jɵrtələr. Ul, bɵten millət kɵcen, kiləcək jaxşь tormьş ɵcen kɵrəşkə caqьrucь həm tatar xalqьnьꞑ simvolь bulьp tora.

Şuꞑa kyrə də legion „Idel-Ural“ ismendə gəzitə cьƣunь zur şatlьq həm ьşanьc belən təbrik itə. Sez ber jьl ecendə legioncьlarƣa tuqtausьz aꞑlatu, ɵjrəty, əꞑgəmələr ytkəry həm alarnьꞑ kyꞑelen acu eşləren alьp bardьƣьz. Milli xərəkətkə totqan julьƣьzƣa ikelənep qaraucьlarnьꞑ həm qajber məs'ələne dɵres aꞑlamaucьlarnьꞑ kyzen acьp, alarnь turь julƣa jynəltə aldьƣьz. Sez — bol'şevizmƣa qarşь kɵrəştə ytken rux qoralь buldьƣьz!

„Idel-Ural“ — yzeneꞑ ikence jьlьnda da millət azatlьƣь ɵcen kɵrəşne kɵcle quət belən dəvam itər!

Tatar legionь komandirь oberstleutnant fon SEKKENDORF

„Idel-Ural“ gəzitəse idarəsenə

Seznen berence eş jьlьƣьz uꞑьşlь ytte. Acьq həm bɵjek bulƣan vazifabьz — soꞑƣь çiꞑy ɵcen, sez bu jьl ecendə bɵten kɵcegezne birep eşləp kildegez. Tatar legionьnьꞑ kɵrəş julьndaƣь tasmalarьna, Sez də armьjtalmьj eşləyegez arqasьnda yz tasmalarьƣьznь saldьƣьz. Seznen kyrsətkən xezmətləregez ɵcen gəzitənen cьnьqqan eşcelərе ordennar belən byləkləndelər.

Min Seznen belən ƣorurlanam. Min monь tьnьc kyꞑeldən genə əjtə almьjm. Cɵnki min Seznen totqan julьƣьz, teləgegez belən jaxşь tanьşmьn. Bu aubr vaqьtta Sez tьrьşьp, bɵten kɵcegezne salьp, yzegezgə jɵkləngən eşne namus belən ytəp kiləsez. Beznen qəderle şefьbьz polkovnik Martinnьꞑ iptəşlər kicəsendə „Ike arada duslьqnьꞑ nьqlьƣь aubr vaqьtta sьnala“ dip əjtye, Seznen taraftan aqlanacaƣьna min cьn kyꞑeldən ьşanam.

Bez hər qajsьbьzda yzebeznen postlarьbьzda bezgə jɵkləngən vazifalarnь turь həm tulьsьnca tormьşqa aşьra barabьz. Izge həm ƣədellek ɵcen alьp barƣan kɵrəşebeznen çiꞑy belən betəcəgenə bulƣan beznen ьşanьbьznь ber genə nərsə də qaqşata almas!

Ilegezdən jьraq çirdə başlaƣan eşegezne, Sez yzegeznen azat itelgən vatanьƣьzda dəvam itəcəksez. Seznen tьrьşuьƣьz, salƣan kɵcegez, ьşanьcьƣьz, totqan julьƣьz belən turь baruьƣьz, çiꞑy arqasьnda yzenen çimeşləren birecek.

Bu ьşanьc belən, bez, gəzitənen ikence jьllьƣьna ajaq basabьz!

Sonderfyrer LYDERSEN

„Idel-Ural“ gəzitəse idarəsenə

„Idel-Ural“ gəzitəsenen cьƣa başlauьna ber jьl tulƣan kɵndə, gəzitə eşceləren „Jaꞑa Tɵrkstan“ gəzitəse həm anьꞑ bɵten xezmətkərlərе ismennən qajnar rəveştə qotlьjm.

Bezgə dus bulƣan Germaniə xɵkyməte, yz azatlьqlarь ɵcen kɵrəş başlaƣan bɵten xalьqlarƣa mətbuƣat irkenlege birde. Milli tellərdə gəzitə-zurnal həm kitaplar cьƣarьrƣa uꞑajlь şartlar tudьrdь. Mondьj xoquqlarnь bol'şevizm beznen qullardan tartьp alƣan ide.

Bez ƣomumi tɵp doşmanьbьz bulƣan bol'şevizm həm kapitalizmƣa qarşь berlek frontь tɵzep kisen kɵrəş alьp barabьz. Bu kɵrəşebezdə doşmanƣa qarşь qullanьla torƣan qoralnьꞑ berse mьltьq, uqatqьc, ocqьc həm tanklar bulsa, ikence kɵcle qoral — mətbuƣattьr. Gəzitə — doşmanƣa qarşь kɵrəştə zur rol' ujnьj. Gəzitənen hər ber syze bomba kebek şartlap, doşman jɵrəgenə qadala. Gəzitənen hər ber syze uq, xənçər kebek ytker bulьp, doşman jɵrəgən tişep ytə.

„Idel-Ural“ gəzitəse yzenen ber jьllьq eş əverendə bu julda zur burьclar ytəde. Tɵrek-tatar legioncьlarьn milli ruxta, yz vatannarьn sɵjy həm bu julda çanьn qьzƣanmьj kɵrəşy ruxьnda tərbiələde, alar arasьnda propaganda eşləren kɵcəjtydə kyp uꞑьşlьqlarƣa ireşte.

Kɵrəş — aubr. Aldьbьzda taƣьn da zur-zur burьclar tora. Sez — Idel-Urallьlar belən, bez — Tɵrkstanlьlarьꞑ kɵrəşe, teləge həm maqsatь ber. Ul da bulsa — doşmannь beterep, ilebezgə yzebez xuça bulu.

Ber jьllьq bəjrəmegez kɵnendə, Sezgə milli duslьq sələme çibərəbez həm monnan soꞑ da bɵten eşləregezdə, azatlьq kɵrəşegezdə jaꞑadan-jaꞑa çiꞑylər teləp qalabьz!

„JAꞐA TƟRKSTAN“ gəzitəsenen redaktorь ABIL ZAUQI

„Idel-Ural“ gəzitəse idarəsenə

Tatar xalqь yzenen milli azatlьƣь ɵcen urьs patşalьƣьna qarşь ƣasьrlar bujьnca alьp barƣan kɵrəşe, xalьqlar tarixьndaƣь millətlər suƣьşьnda ezle urьn qaldьrdь. Tatar xalqьnda, anьꞑ çinelyennən soꞑ, aubr qollьqta jəşəye, urьs cabatasь astьnda izelyenə qaramastan, ber genə minutqa da azatlьq jalqьnь synməde.

Bygen kyp jьllar bujьnca millət azatlьƣь ɵcen kɵrəşkə çiьlьp kilgən tatar xalqьnьꞑ kɵce keckenə catqьdan zur jalqьnƣa əjlənde. Tatar xalqьnьꞑ qəharman ullarь azatlьq kɵrəşenen aldьnƣь saflarьnda baralar.

„Idel-Ural“ — tatar jəşləre ɵcen alarnьꞑ jaqtь joldьzь, alarnьꞑ kiləcək ьşanьcь. Hər ber tatar legioncьsьnьꞑ bol'şevizmƣa qarşь atqan uƣь doşmannьꞑ ylem səƣəten jaqьnajta.

„Idel-Ural“ gəzitəsenen eşceləren həm legioncьlarьn, alarnьꞑ kɵrəş organь bulƣan „Idel-Ural“ gəzitəsenen cьƣa başlauьna ber jьl tulu uꞑajь belən, Seznen mɵselman tuƣannarьƣьz, qoraldaş duslarьƣьz bulƣan Tɵnjaq Kafkaz legioncьlarь həm „Gazavat“ gəzitəse redaksiəse ismennən cьn kyꞑeldən təbrik itəbez.

Bol'şevizmnь tar-mar itygə, xalqьƣьz bəxete ɵcen alьp barƣan kɵrəşegezdə kiləcəktə də zur uꞑьşlьqlar telibez. Sezgə jalqьnlь Kafkaz sələme!

„GAZAVAT“ gəzitəse redaksiəse

An die Redaktion der Zeitung „Idel-Ural“

Ein Jahr erfolgreicher Arbeit liegt hinter Euch. Es ist ein Jahr der Konzentration aller Kräfte auf das leuchtende und große Ziel: den Endsieg, gewesen.

Zur Ausrichtung der tatarischen Legion habt Ihr in unermüdlicher Arbeit Euren Beitrag geleistet. Dieser Beitrag hat seine verdiente Anerkennung durch die Auszeichnung bewährter Mitarbeiter der Zeitung gefunden.

Ich bin stolz auf Euch. Ich darf das ruhig sagen, denn ich kenne Eure Haltung weiß, daß Ihr gerade in harter Zeit mit besonderem Eifer Eure Pflichten erfüllt und in jeder Hinsicht vorbildlich sie zu erfüllen bestrebt seid. Ich weiß auch, daß das Wort unseres verehrten Chefs, des Herrn Oberst Martin, welches er anläßlich unseres Kameradschaftsabends sprach, daß sich gerade in harten Zeiten die wahre Freundschaft offenbare, bedingungslos auf Euch zutrifft.

Wir alle stehen fest und treu auf unseren Posten und zu unserer Aufgabe. nichts kann unseren Glauben an den Sieg des Rechts und unserer gerechten Sache erschüttern.

Die Arbeit, die Ihr mit festen Händen fern Eurer Heimat begonnen habt, Ihr werdet sie in Eurer befreiten Heimat weiterführen und beenden. Alle Arbeit und Mühe, aber auch aller Glaube und alle Zuversicht und Treue wird ihre Krönung finden durch den Sieg.

In dieser Gewißheit treten wir in das zweite Jahr Eurer Zeitung!

Sonderführer Lüderssen

„Idel-Ural“ gəzitəse redaktorьna

Tatar xalqь kyp ƣasьrlar bujьnca yzeneꞑ azatlьƣь ɵcen tuqtausьz kɵrəşep kilde. Bygenge kɵndə Seznen xalqьƣьznьꞑ kiləcəgə ƣorallanƣan tatar jəşləre qulьnda tora. Şuꞑa kyrə də „Idel-Ural“ gəzitəsenen tatar jəşlərenə milli tərbiə birydə kyrsətkən xezmətləre bik əhəmiətle bulьp toralar. Ber jьl ecendə, Sez, jəşlərgə bol'şevizmnьꞑ jaubz jɵzen acьp birep, alarnь millət azatlьƣь ɵcen kɵrəşkə tuplap kildegez.

„Idel-Ural“ gəzitəsenen cьƣa başlauьna ber jьl tulu uꞑajь belən, redaktor əfəndе Sezne həm Seznen gəzitə eşceləren ərmən gəzitəse „Hajastan“ redaksiəse ismennən təbrik itəm. Şulaj uq gəzitəgeznen kiləcək jьllьƣьn Qazan şəhərendə bəjrəm ityegezne cьn kyꞑeldən teləp qalabьz.

„HAJASTAN“ gəzitəse
redaktorь S. HOVIK

„Idel-Ural“ idarəsenə

Jəş, milli mətbuƣat organь — „Idel-Ural“ gəzitəsen həm anьꞑ eşceləren gəzitənen ber jьllьq bəjrəme belən qotlьjm.

Kiləcəktə də xalqьbьznьꞑ berdəmlegen nьƣьtuda, şulaj uq jəşlərgə milli həm suƣьşcan tərbiə birydə zur uꞑьşlar telim.

Polkovnik ALIEF

Legioncьlar tigez safta

Kərəş julь

15 nce nojəber. Bu kən Idel-Ural tərek-tatarlarьn bol'şevizmqa qarşь kərəşkə tuplaucь həm Idel-Uralnьꞑ məstəqillek bajraqьn kytəryce tatar legioncьlarьn milli kərəşkə caqrьpcaꞑ suqucь „Idel-Ural“ gəzitəseneꞑ berence sanь cьqqan kən. Şunьꞑ əcen bygenge kənneꞑ tarixi qimməte ifratta zur.

„Idel-Ural“ gəzitəse yzeneꞑ aldьna barlьq legioncьlarqa da məqlym bulqanьnca, tərek-tatar xalьqlarьna dəres itep milli tərbiə biryne burьc itep aldь həm şul jul bujьnca eşen dəvam itterde.

Legion — kiləcək tatar armiəseneꞑ nigez taşь bulsa, „Idel-Ural“ gəzitəse şul uq legion aldьna tuqan barlьq məs'ələlərne də aldan uq hər taraftan jaqtьrtucь, legioncьlarnь milli həm bol'şevizmqa qarşь kərəş ruxь belən suqarucь ber organqa əvrelde. Şulaj uq gəzitə, suqьş xəle belən kilep tuqan məs'ələlərе jaqtьrtu, tatar xalqьnьꞑ ytkəndəge tarixь, anьꞑ ədəbiatь həm kiləcəktəge tormьş məs'ələlərenə yzeneꞑ bitlərendə kyp kenə urьn birde.

Ber nicə meꞑləgən, jəqni kyp sandaqь tatar çegetlərе, tuqan ilne jauьz bol'şeviklardan azat ity əcen Idel-Uralnьꞑ istiqlal bajraqь astьna tuplanьp, legion təzedelər. Xəzerge legion safьna tuplanqan bezneꞑ jəşlərebez millətneꞑ səjasi idejəse belən suqarьlьp, məstəqillek həm irkennek jaulap alu əcen kərəşələr. Şunьꞑ əcen bezneꞑ alda iꞑ zur burьc bulьp, 25 jьl buje Sovet-urьs propagandasь belən tərbiələngən həm xəzerge kəndə istiqlal bajraqь astьna tuplanqan tatar jəşləren, berence nəybəttə, bol'şeviklar birgən qəbəxət, jalqan belemnərennən ajrьp, jaꞑa milli tərbiə biry eşe tora ide. Bu auьr eşne başqarьp cьqu, bəten tulьlьqь belən gəzitə idarəse əstenə təşep, julbaşcьbьz Şəfi Almas əfəndeneꞑ zur jardəme belən bezneꞑ başlaqan eşebez zur unьşlarqa ireşte.

Gəzitəbezneꞑ cьqa başlauьna ber jьl tulu uꞑajь belən, bu eşne berence bulьp yz əstenə alqan həm bəten kəcen salьp gəzitə cьqaru eşen başlap çibəryce julbaşcьbьz Şəfi Almas əfəndegə bəten legioncьlar həm „Idel-Ural“ gəzitəse idarəse ismennən zur rəxmətlərebezne belderəbez.

25 jьl buje urьs-jəhyd bol'şevizmьnьꞑ tupas cabatasь astьnda taptalqan, izelgən tərek-tatar xalqь barlьq xoquqlardan da ajrьlqan xəldə, bol'şevizmnьꞑ barlьq jalqannarьna da ьşanьp kildelər. Ikence tərle itep əjtkəndə, bol'şevizm aqьь belən aqulandьlar. Gəzitə isə, bol'şevizmnьꞑ jalqan propagandasь belən aqulanqan tatar jəşlərenə cьnbarlьqnь acьp birydə, alarnьꞑ totqan səjasətləreneꞑ dəres tygellegen isbatlauqa həm cьnlap ta bol'şevizm, fəqət NKVD nьꞑ, qanlь terrorь jardəmendə genə jəşəyen bəten tulьlьqь belən kyrsətep kilde.

„Idel-Ural“ gəzitəse tərek-tatar jəşləreneꞑ iꞑ jaqьn dustь bulьp əvrelde. Ul yzeneꞑ ber jьl cьqu dəvrendə yzenə kyp kenə sanda xəbərcelər tarta aldь. Xəzerge kəndə gəzitə idarəsenə suqьş qьrlarьnda kərəşyce, suqьşta jaralanьp dəvalanu jortlarьnda jatucь həm zur batьrlьqlar kyrsətep Germaniə baş komandalьqь tarafьnnan medallər belən byləkləngən kyp kenə tatar çegetlərennən kən sajьn kyp sanda xatlar kilep toralar. Bu xatlar, gəzitə belən suqьşcьlarьbьz arasьnda zur berdəmlek həm bəjlənəş bulqanlьqnь acьqlьjlar.

Bilgele, bezneꞑ araqa kerep, xətta gəzitə idarəsenə qədər urnaşьp, milli xərəkətebezgə kirtə salьrqa, anь tərle jullar belən bol'şeviklar propagandasьna əjlənderergə jəryce qəbəxət, ike jəzle keşelər də buldьlar. Andьj keşelər, bezneꞑ başlaqan həm xəzerge kəndə alьp bara torqan eşebezgə ber tərle də zian kiterə almadьlar. Kiresencə, alarqa yz vaqtьnda tieşle çavap birelde.

„Idel-Ural“ gəzitəse eşcelərе yzləreneꞑ əstenə təşkən burьcnь, jəqni legioncьlarqa dəres itep milli tərbiə biry, bol'şeviklarnьꞑ cьn jəzen acьp biry həm xalqьbьznь bu qəbəxətlər qulьnnan qotьldьru jullarьn kyrsətydə yzləreneꞑ kəcləren qьzqanmadьlar.

„Idel-Ural“ gəzitəse, millətebezneꞑ məstəqillegen jaulap alu əcen kərəştə ytken qoral bulьp xezmət itə. Ul kiləcəktə də xalqьbьznьꞑ milli julьn jaqtьrtucь jaqtь majaq bulьp qalacaq.

Qiam Qəlief

Tatar ofitserlarь məktəben beterep cьqqan legioncьlar tərkeme

Oktəbr kənnəre

Sovetlar ilendə hər jьl sajьn 7 nce nojəbr kənne xalьqlar tərkeme qьzьl bajraqlar həm bol'şevik julbaşcьlarьnьꞑ rəsemnəren kytərep uramnarda jərdelər. Kemdə bulsa bu demonstratsiəgə cьqmьjca, bol'şeviklarqa cьn kyꞑeldən birelgənlegen kyrsətməsə, anь zur bəxetsezlek kətə ide. Anь kyzəty astьna alьp, mestkomnarda tikşerep həm „cit element“ isme taquqa qədər barьp çitələr ide. Bu irekle — məçbyr itelgən demonstratsiə belən xalьqlarnьꞑ qьzьqsьnuь da şul qədər genə ide.

„Dənjada iꞑ irekle dəvlət“neꞑ xalьqlarь əstennən kommunistlar jaꞑadan xəkem ity belən şəqellənə başladьlar. N. zavodьnda NKVD tarafьnnan şul qədər keşe qulqa alьnqan, dip uramda jərgəndə jarьm jartь taubşta fiker alьşalar. Şuşь vaqьtta millionlaqan xalьqlarnьꞑ jərəklərе taş kebek qatьp, hər qajsьn çəhənnəmgə toncьqtьrasь kilə. Istradada kygərep tuꞑqan klaun, firvirka təsen birə almaqan dьmlanqan raketa atular — nojəbrneꞑ ike jəzlelek kyrsətkən bəjrəm tantanasь bulьp xisaplandьlar.

„Bəjrəm“ uzu belən, auьr xezmətneꞑ elməge taqьn mujьnqa kielep, qujan kebek qurqьp, jəşren ujlar belən „jəşəy“ başlana.

Germaniə belən suqьş başlandь. Sovetlardan azat itelgən urьnnardaqь xalьqlar 7 nce nojəbrdə rəsmi rəveştə bəjrəm itkən bulьp, ike jəzlelənydən qotьldьlar həm artlarьna qarap, ytkəndəge butalcьq qara kənnər məꞑge qajtmajacaq, dip yzlərenə yzlərе xisap birdelər. Əjje, bol'şeviklar xəkem sərgən urьnnarda bəjrəm ity turьnda şartlaqan şarmanka (ərgən) bula həm kyz bujьj başladь. Jalqan aptemizm həm politsiələrcə tьnьc jəşəy, qatь qauşau həm səjasi julbasarnьꞑ totьlu qurqьnьcь belən almaşьndь.

Kiləse qьşnь Germaniə qəskərlərе tulь xəzerlek belən qarşь alalar. Bol'şeviklar nərsəgə tajanьp qьşnь qarşьlьjlar soꞑ? Aclьqqa, salqьnlьqqa ducar bulqan Sovet xalqь ni genə eşli alsьn soꞑ?

Əgərdə monnan ber jьl elek Stalin ber ni qədər yzlegennən genə eş itərgə ьşanqan bulsa, bu jьl anьꞑ bəten jazmьşь Angliə imperializmьsьnьn jardəm ityenə genə nigezləngən. Suqьş astьnnan kencьqьşqa kycerelgən sənaqət. Kuznetski kymere, Seberdəge ikmək turьndaqь şapьrьnularь, Stalinnь jaqlaucь iꞑ tupas aqьlь keşelərne də ьşandьra almastьr axrь.

Yzlərennən yc alu kənnərе jaqьnlaşqannь sizgənlektən, bol'şeviklar yzləren kəcsez sizep, jaꞑa ber nərsə də ujlap taba almaqac, iꞑ pьcraq jьrtqьclьqlarqa — keşelərne yterygə kire qajtьp qaldьlar.

Stalin qollьqьnnan qotьlqan xalьqlarnьꞑ burьcь — alqa, jaqtь həm irekle kəngə qarap, alqa barudan qibarət.

Jəş qələm kəclərе

Ber jьl vaqьt ecendə „Idel-Ural“ gəzitəse yzeneꞑ bitendə jazьşьrlьq itep kyp sanda xəbərcelər xəzerləy belən bergə, ocerklar həm tərle çiddi məqalələr jazucь **Əjəzebək, Xəmidi** kebek zurnalistlar həm tərle ədəbi zurnallarda jazьşucь **Ş. Niqməti, Moqamaj, Şakirof, Ylməs Nauruz** həm **Arьşlь** kebek başlap jazucьlarnь yzenə tarta aldь.

Bez bu soꞑqьlarьna tuqtalьp, alarnьꞑ jazqan şiqerlərе sovet ədəbiatьndaqь kebek şьr jalanqac agitatsiədən genə qibarət bulmьjca, tatar xalqьna bulqan məxəbbətne, tuqan ilgə bulqan səjy xisləren şiqri ahəꞑnər aşa birergə tьrьşqanlьqlarьn əjtep kitərgə tieşbez.

Bol'şeviklar corьnda tuqan tatar ədəbiatь, Məskəy qьzьl urьslarьna jaxşь kyreny niəte belən jazьlqan cyp-carlar həm Lenin — Stalinqa tərle mədxiələr uqu kebek, tatar xalqьna cit bulqan tojqьlar belən suqarьlqan bulsa, „Idel-Ural“ bitendə jazьşucь kəclər, tatar xalqьnьꞑ kərəş maqsatlarьn həm milli xisləren yzləreneꞑ jazmalarьnda caqьldьrьrqa omtьlalar.

Bygenge matur ədəbiatnьꞑ qimməte şunda ki, ul baştan ajaq tatar xalqьnьn yz sьnda suqarьlьp, barь tik xalqьbьzqa xas bulqan tojqьlar aşa, anьꞑ qajqьsьn, xəsrəten, şatlьqьn, kərəş tarixьn həm kərəştə ireşkən unьşlarьn caqьldьrьrqa tьrьşuь belən ajruca əhəmiətle ber urьn tota.

Biredə isemlərе kyrsətelgən jazucьlar berse də ajrьm jazucьlar məktəbe uzqan həm yzlərenə ədəbi ber jynəleş alqan təçribəle qələm kəclərе tygel. Alarnьꞑ hər qajsь da qatь kərəş vaqtьnda xalьqnьꞑ yz arasьnnan kytərelgən həm kərəş safьnda torьp jazucь jəş qələm kəclərе. Şunьꞑ əcen alar yzləreneꞑ içadlarь aşa xalьq fikren, xalьqnьꞑ ujlaqan ujlarьn həm tojqьlarьn şiqri qəlьplarqa salьp, xalqьbьznь kərəşkə əjdilər. Məsələn, Ş. Niqmətnen:

> **„Tormьş mina usal qarasa da,**
> **Kəlep kenə qarьjm min ana.**
> **Jafraq kebek sarqajmьjmьn yzem.**
> **Tik cəclərem genə aqara.**
>
> **Aqьm iregenə birməm başnь,**
> **Kəclə qolaclarnь salьrmьn.**
> **Xalqьm əcen, əgər kirək bulsa,**
> **Aqьmqa da qarşь barьrmьn“ — di.**

(**„Min kərəşce“** şiqrennən)

Bu kiterelgən yrnəklər şiqri jaqtan osta həm matur əjtely belən bergə, kərəşcene xalьq fajdasь əcen kərəş vaqtьnda yzen ajamasqa, bəten qarşьlьqlarqa batьrlarca qararqa caqra. Jəisə Moqamajnьn:

> **„Tannь kətkən aq qajьn tik,**
> **Aşьqьp kətə batьr jegeten.**
> **Kəndezendə saqnьp xatlar jaza.**
> **Əzmi hic tə duslьq əmeten.**
>
> **Qaj kicəsen, səjgən dustь itep.**
> **Mamьq tyşəgenə cumьp juana.**
> **Qocьp yrkən bula. tik jalqьzь**
> **Xiallarqa kerep juqala“.**

(**„Ul kətər“** şiqrennən)

Yzeneꞑ jərəgendə dustь, qəmerlek iptəşe bulqan fronttaqь kərəşce jegetenə, turьlьqlь məxəbbəten saqlaucь tatar qьzьnьꞑ ujlarьn Moqamaj ənə şulaj itterep caqьldьra. Bu jullar qorь syzdən genə qibarət bulmьjca, şiqri jaqtan eşlənep, uqucьnьn jərəgenə kerep urnaşьrlьq itep birelgənnər.

Şulaj uq X. Arьşlь yzeneꞑ „Tatar çegetenə“ digən şiqrьnda:

> **„Tatar bəxte həm namusь əcen,**
> **Barqan kərəşlərneꞑ barьnda.**
> **Tatar çegete aqla namusьnnь,**
> **Ismeꞑ qalsьn jьllar taꞑьnda“**

dip matur jullar belən, tatar çegeten kərəşkə ruxlandьra. Yz xalqьnnьꞑ bəxte əcen kərəşkən vaqьtta qьna yzennen rьçdanьj burьcьnnь ytəgənlegenne, xalqьn sineꞑ ismeꞑne ixtiram belən iskə alacaqьn xətergə quja.

Nihajət Nauruznьꞑ **„Idel-Ural“** şiqrьndaqь:

> **„Jьllar bujь jərək yzəgenə**
> **Yz-yzemnən jəşren tərengən.**
> **Qajcaqьnda ciksez təmle təş kyk,**
> **Ə qajcaqta . . . xial kyrengən“**

dip. ileꞑ irekle bula almauьna aptьrap, ectən sьqrap jərgən tatar xalqьnьꞑ ecke tojqьlarьn həm tatar xalqьnьꞑ təmle təş kebek kenə yzeneꞑ irekle buluьn ujlap jəryen əjtə də. Idel-Ural ilenə mərəçəqət itep:

> **„Sineꞑ xaqqa bygen il ullarь,**
> **Qullarьna qoral aldьlar,**
> **Ylməs çiny belən cal analar,**
> **Izge teləк teləp qaldьlar“ — di.**

Xəzerge kəndə tatar xalqь yzeneꞑ məstəqillege əcen kərəşkə qoral kytərgəneꞑ, xətta analarnьꞑ da şul julda kərəşycelərgə izge teləktə bulularьn aꞑlatьp, tatar xalqьnьꞑ irek teləyen qanьna seꞑgəneꞑ gəvdələnderə.

Biredə isemlərе telgə alьnqan iptəşlərneꞑ unьşlь jaqlarь bulqan kebek, əlbəttə çiteşsez jaqlarь da bar. Ləkin bu jəş qələm kəclərе kiləcəktə yzləreneꞑ içad təçribələren bajьtьrqa, yzləreneꞑ jazqan əsərlərе əstendə taqь da nьqraq tьrьşьp eşlərgə tieşlər.

Tatarnьꞑ bəjek şaqire Q. Tuqaj, Dərdemənd, Ş. Babic kebek klassiklarnьꞑ içadlarьn əjrənep, yzləreneꞑ şiqer jazu texnikalarьn, ədəbi xəzinələren bajьtu julьnda tьrьşьp eşlərgə kiꞑəş birəbez.

Gəzitəbezneꞑ jьllьq bəjrəmendə jazьşucьlarьbьznь təbrik itep, kiləcəktə taqь da armьj-talmьj eşləylərен telibez.

Q. Taꞑ

Əjgə taba

QƏJAZ ISXAQI

(Dəvamь. Başь uzqan sannarda)

Advokat Ylməs uqlь ejendə polkovnik Timerqəliefne bik acьq qabul ittelər. Qartajьp kilə torqan advokat Arьslan, anьn xaqьnda xatьnьnnan bik kyp işetkəngə, iske tanьşь kebek berdəm acьldь, balalar xəlennən soraştь, yzenen ej xəlləren, balalarьn səjləde, ozaqlamadь aş ta birelde. Pəxtə itterep eşləngən aş bylməsendə Timerqəligə 20—23 jəşlek Fəridə, 17—18 jəşlek Zəjnəp isemle qьzlarь da kyreşterelde. Aşqa utьrьp betkəc kenə əllə qajdan bik aşьqьp qajtqan kebek kilgən student uqьllarь — Ibrahimda tanьştьrьldь. Aş başlandь. Qazan suьnda peşerelgən pilmən kyptən birle qəskər aşьna ejrəngən polkovnikka ytkən qəmeren xəterlətte, anьn artьnnan kilgən pьlau, anьn artьnnan birelgən şulpalь qazan bəleşe, anьn təmam qəskərlegen, polkovniklьqьn onьttьrdь. Yzenen qailə tormьşь, Orenburgta vaqьtta xatьnь əbise belən bergə torularnь xəterenə kiterde. Ul sizmiencə də şul qailənen əqzasь kebek bulьp kitte. Əsma xanьmnьn ber tuqtamьjca sьjlauьna, jəş qьz Zəjnəpnen ber tuqtamьjca əllə nindi keckenə nərsələr səjləyenə, Ibrahimnьn tik kenə aşьna taba qarap, monarqa doşmancaraq kyz ьrqьtularьna təmam ejrənde, yzlənde. Aş artьnnan aş kilep, syz artьnnan syz kitte. Ləkin həmməse Timerqəlinen yzenen xatьn-balasь-caqasь, qailəse, tormьşьna taba esterəde. Alarnьn xəterləren janartqannan janarttь. Fəridə polkovniknьn qьzь Səjembikəne bik soraştь. Anьn qajda uquь, ni bulьrqa, nindi julnь alьrqa teləye xaqьnda beleşte. Yzenen Petrburgta ədəbiat-tarix fakultetьnda uquьn, andaqь iptəşləre tormьşьnьn yzlərenen ədəbi tygərəkləre xəjatьn anlattь. Zəjnəp apasьn bylep-bylep yzenen muzьjka məktəbendə ərmən qьzlarь belən orьşqanьn, ber marça belən Tanif tatarmь tygelmelege xaqьnda jədəc ajьrьp, anь ctqanьn anlattь. Arьslan əfənde, balalarьnьn polkovnikka jaxşь tə'sir qaldьrqanьn kyrep, ecennən rəxətlənep utьrdь. Uqlь Ibrahimnь syzgə qatьştьrr ecen ber nicə mərtəbə anarqa soraular birde, ləkin student haman acьlmadь, ul məce barьn xis itkən tьcqan kebek yzenen ojasьnnan fikerləren cьqarmadь. Aş təmam buldь.

Tərek qəhvəse qunaq bylməsendə birelde. Qəhvələren ecər-ecməs, Fəridə pianinaqa utьrdь. Zəjnəp çьrlarqa xəzerlənde. Əsma belən Arьslan qunaqnьn berse ber jaqьnda, berse ber jaqьnda syz belən mauьqtь. Ibrahim pocmaqta qьna estəlgə sibelgən gəzitə-məçmuqalarnь aqtarьp mataştь. Menə berdən muzьjka başlandь. Timergəli əjtə torqan syzen ontьp muzьjka tьnlarqa totьndь. Nəfisənen səjep ujnьj torqan „Aşqazar"ьn Fəridə monlь itterep ujnap çibərde. Anьn jul aluьn kətep torqan Zəjnəp tamaq tauьşь belən, cьr belən quşьldь. Anьn xətfə kebek jomşaq tauьşьnьn qajmaq kebek jaqьmlь aqьşь Timerqəline təmam isertte. Ul yzenen jəş vaqьtьndaqь xatьnь belən Dim bujьnda qunaqta jəryləren, şundaqь matur, jəmle caqlarnь janadan xəterləde, şundaqь dənjada gizde. Zəjnəpnen eşləngən tauьşь acьlqannan acьldь. Ul polkovniknьn işetməgən borьlu, suzьlularьn birep, çьrlauьnda dəvam itte. Fəridənen qulьnda pianina jьlaqannan jьladь. Ul iske Aşqazarnьn qajqь-xəsrətenə bygenge ahnь, bygenge monnь, bygenge juqsьllьqnь, bygenge mьsqьllanunь quştь...

„Aşqazar"nь, „Saqmar suь" alьştьrdь. Anьn artьnnan „Qaliəbanu" kilde, anьn artьnnan „Təfkiləy"e, anьn artьnnan polkovnik işetməgən „Ləjla Məçnyn", „Arşьn mal alan" operalarьnьn parcalarь, Azərbajçan, Qomьq çьrlarь ujnaldь, çьrlandь. Zəjnəp acьlqannan acьlьp haman çьrladь. Fəridə hic ber armadь, haman ujnadь. Polkovnik Timerqəlief haman tьnladь, tujmadь, tьnladь. Qьzlar tuqtaqac ta taqьn berne ujnaqьz dip sorap taqьn ujnattь. Menə Əsmabikə „Timer marşь"n dide. Ike qьz pianinaqa utьrьp, dyrt qul belən, Aqsaq Timer marşьn ujnadьlar. Bu marş yzenen quəte, kece belən Timerqəlinen astьn eskə kiterde. Ul anь taqь polkovnik itte. Taqь atlь qəskərnen başlьqь itte, Aqsaq Timernen qəskəri manevrlarьn kyz aldьna bastьrdь. Ləkin yzenə, qəskərlərenə əllə nindi başqa kiemnərne, Timernen qəskər tarixьn general ştabta uqьqanda kyrgən, Timer qəskərenen cьqtaj kiemnəren kiderde. Alarnьn qiafətləren birde. Ul şul qьsqa muzьjka ujnalqanda Timernen beten tarixьn, Timer belən bergə ytkən kebek buldь. Timernen şul zur xərəkətendəge ideјəsen, fikren ezləde. Anь xəzerge işetkən Idel bujь muzьjkasьnьn jьlauь, ьnqьraşuь, sьqьranuь astьnda ezləde. Qəharman Timer Idel bujьna barьp „Altьn Urda"nь çimerməgən bulsa, bəlki bu monlь „Aşqazar" keje jьlьj, sьqrьj torqan „Təfkiləy" keje tumaqan bulьr ide. Bəlki Idel bujьnьn uqlь, polkovnik Timerqəlief tərle tərek qəbiləsennən çinalqan atlь qəskər belən, ike başlь qara qoş bajraqь astьnda, ikence tərekləргə qarşь suqьşmaqan bulьr ide. Bəlki ike başlь qara qoşnьn qanatlarь da bu qədər ozьnqa, Kafkaz taularьna qədər, Timernen yzenen qəbere jatqan Altьn Səmərqəndkə, Tərkstanqa qədər suzьlmaqan bulьr ide. Bəlki ul xəzerge kebek Dəçlə, Frat bujlarьna taba teşləren ьrzajtmaqan bulьr ide. Istanbulqa, buqazlarqa qədər jьrtqьc teşe arasьnda kytərgən təresen kiterergə kəclənməgən bulьr ide...

Aş bylməsendə Timerqəligə Fəridə, Zəjnəp isemle qьzlarь da kyreşterelde

Bu muzьjka Timerqəli belən bu qailə arasьndaqь beten pərdələrne acьp, aradaqь beten jatlьqlarnь beterde. Muzьjka betkəc xətta Ibrahim da ber qocaq gəzitələr, məçmuqalar kiterep, Timerqəlinen aldьna saldь. Timerqəli „Mulla Nasretdin"nь kyzdən kicerde, anьn rəsemnərennən tujqanca kəlde. Tərle Baku, Qazan, Orenburg, Məskəy, Ufa gəzitələren berəm-berəm qarap ytte. Kyzenə tege bajaqь ştabta birelgən gəzitə taşlandь, şunь aldь, əjlənderə başladь. Arьslan şunь kyrep: „Menə polkovnik qəçəp məqalə, teləsəgez uqьjm əle!" dip kyzlegen ezli başladь. Ber kesəsen aqtardь, ikencesen aqtardь taba almadь. Uqlьna qarap: „Uqlьm kyzlegem juq ikən uqь əle!". Polkovnikka: „Qartajabьz, kyzleksez uqьj almьjm inde" dide. Polkovnikta baş iep çəvap birde. Ibrahim, şiqer əjtergə xəzerləngən artist kebek, acьq tauьş belən, tuqtar çirlərendə tuqtap, kirəkle çirlərendə kire əter qujьp uqьrqa totьndь.

Məqalənen fikre bik tiz polkovniknь biləp aldь. Ul yzen yze sizmicə məqalənen ecenə kerep kitte. Anьn fikerlərenen bormalarьnda jerep, anьn jerəkkə qadьj torqan urьnnarьnda jerək ərnyen xis itte. Anьn məntiqь artьnnan barьp, anьn nətiçəsen aldan sizende. Məqalə bette. Jьraqta qьna tьnlьj torqan Zəjnəp: „Deres bit, bez bit həmməbez urьs eməsenə qorban bulucьlar... Beten xalqьbьz, beten zialьbьz, beten qəskərebez urьs eməsenə jeri..." dide. Şuna polkovnik ecennən genə: „Əjje, şunarqa qarşь, emə ejrəse birelə, artьqь juq" diməkce buldь. Japon suqьşьndaqь beten urьs iptəşləre ikeşər, ecər dərəçə kytərelgən vaqьtta, yzenen men bəla belən ber dərəçə kytərelye kyz aldьna kilde. Zəjnəpne Ibrahim bylde: „Urьs eməse digən syz deres tygel. Urьsnьn proletariatь yze də eməgə jeri. Urьsnьn burzua eməsenə diərgə kirək ide" — dide.

Fəridə: „Səjlisen juqnь! Həmməse ber urьs, qaja anьn proletariatь! Ul ni eşləgən di, bezgə kilgəndə, barda qara urьs!". Ibrahim: „Juq, urьs belən urьs arasьnda ajьrma bar! Kapitalizm ecen jana bazar kirək, ul

şuŋarqa Iranqa taşlana, Tərkiəgə qarşь suqьş aca... Bu suqьş ta burzua mənfəqəte əcen eşlənə. Proletariat moŋar qarşь!“ dide. Arьslan beraz sьrajьn sьttь. Əsmabikə polkovnikka qarap: „Menə hic tьnьşa almьjlar, berse millətce, berse sotsial-demokrat!“. Polkovnik Ibrahimqa dusca kyz belən qaradь: „Jəşlek, Əsmabikə, jəşlek, vaqьt kiler, həmməse də ytər!“ dide.

Fəridə: „Juq, bezneŋ Petrburgta studentlar kursiskalar tygərəgendə, barsь millətce. Xəzer bezneŋ izelgən xalьqnьŋ balasьna başqa jul juq ta, urьsnьŋ jerəgebezgə qədər itege belən basqanьn hər kenne kyrə torьp, millətce bulmasqa, belmim kem bulьrqa kirək! Yz xalqьŋ doşmanь belən bergə nicek bulьrqa kirək?!“.

Ibrahim: „Izely, qьsьlu məs'ələləren millətcelek xəl itə almьj, anь fəqət sotsializm qьna acьp beterə... Sotsializmda millət, din ajьrmasь juq. Aŋarda proletariat bar. Həm də burzua bar... Bolar haman ber-berse belən suqьşьp toralar“ dide.

Polkovnik syzne bylər əcen: „Qajda uqьjsьz?“ dip soradь. Ibrahim: „Odessa darelfenunьnda“ diərgə elgerməde, Zəjnəp: „Odessa jəhydlərennən şundьj jəhyd fikerləren ejrənep qajtqan!“ dide. Yzeneŋ syze bik matur tojьldьmь, kəmeş kebek tauьşь belən şьltьratьp kəlde. Əsmabikə syz bylər əcenme: „Cəjgə rəxim itegez!“ dip ajaqqa tordь.

As bylməsenə kerep, ozьn itterep, iske caqlarnь səjləp cəj ectelər. Cəj betər aldьnnan Zəjnəp: „Bygen bezneŋ „Çəmqiəti Xəjriə“ suqьşta jətim qalqan balalar fajdasьna kicə birə, bezdə ujnьjbьz. Sez polkovnik barasьzmь?“ dide. Timerqəli: „Bik teləp baram. Ləkin qaj vaqьt, qajda?“ dide. Zəjnəp: „Gruzin klubьnda bygen kic səqət 8 də“ dide. Polkovnik kic buş ikənen belep barьrqa vəqdə birde. Kitərgə dip urьnnan qalьqtь. Arьslan da, Əsmabikə də ikence Tifliskə kilgəndə yzlərenə turь teşərgə ytendelər.

Bik kyp fikerlər, xislərgə cumьp, jaŋarqan kebek bulьp. Timerqəli byl-

Fəridə hic ber armadь, haman ujnadь. Polkovnik Timerqəlief haman tьŋladь, tujmadь...

məsenə qajtьp kitte. Şul fikerlərne senderer, şul xislərne eşlətep beterer əcen kebek ujlana-ujlana ozьn kənəfigə suzьldь. Bik ozaqqa qədər bu jaŋa qailə belən əj çəmaqəte kyz aldьnnan kitməde. Bik ozaqqa qədər alar ber-bersenə qatьşьp, qarьşьp, jaŋa təslər aldь. Bik kyp jaŋa fiker, jaŋa ujlar tudьrdь. Şularnьŋ əle berse artьnnan, əle berse artьnnan qua-qua başь ardь, kyze jomьldь, joqlap kitte.

(Dəvamь bar)

Q. Moqamaj şiqerləre

Taŋ atar

Taŋ sьzьlьr, tatar xalqьm, jaqьn
kendə,
Uj əjləner taŋ qalьrlьq nəfis tyrgə.
Bar zar-moŋьŋ, qajqь-sereŋ citkə
taşla.
Al qoralьŋ, əjdə xalqьm, alqa atla!

Irken tormьş qoru kirək xalqьm siŋa.
Azat itep Idel-Ural, iske nigezen.
Qatь ucla, talmas qulqa qoralьŋnь,
Tiz-tiz aşьq, azat itik Uralьŋnь!

Julbaşcьbьz Şəfi Almas majaq qujqan,
Məstəqil il təzy əcen suqmaq sьzqan.
Ul suqmaqnь kiŋəjtik, bez, taş jul
kebek,
Şunda kecle batьrlьq. dan, şunda
jeget!...

Idel-Uralqa

Şaulьj qamьş Idel itəgendə,
Tal baş ijə taŋqь çillərgə.
Səlam belən təbrik xatьn siŋa.
Sində yskən ulьŋ çibərə.

Qajnar tirlər tygep ata-babam.
Parom tartqan sineŋ iŋəndə.
Bulmasam da kyp jьl kykrəgendə.
Ciksez zar-moŋ ide çilkəndə.

Jəmlelegen, keclelegeŋ belən.
Sin maqtaldьŋ xalqьm qarşьnda.
Bajlьq, malьŋ. bəlki bezgə tygel,
Fajdalandь jəhyd barsьn da.

Şul qərlekkə tyzmi batьrlarьŋ
Qoral aldь bygen qulьna.
Kisy əcen jauьz doşman julьn.
Qulьn suzdь millət taŋьna!

Ajtsan ilemə

Əjtsələrdə miŋa, barьp tor, dip,
Denjanьŋ iŋ matur çirenə.
Əjter idem: — Kirək tygel,
Qajtam min, dip, tuqan ilemə.

Əjtsələrdə, tor altьn sarajda
sin,
Ləkin ileŋ ireksez qalsьn dip.
Əjter idem: — Mine zindanqa
salьŋ.
Tik xalqьm azat bulsьn dip.

Satmas, jeget, ilen altьnqa da,
Əgər juqaltmasa vьçdanьn.
Altьnnь ul cypkə sanar,
Iŋ qimmətle kyrer vatanьn.

Ş. Niqməti şiqerləre

„Idel-Ural“ qa

Denja şau-şu kilep şaulaqanda,
Hər kem yzenə irek daulaqanda,
Bol'şeviklar Jevropanь qьzartьrqa,
Inglizlər qol itərgə ujlaqanda;

Bezdə bastьq kerəş julьna,
Alqa qujьp Idel-Ural əlamen.
Bygen menə şul kerəş julьnda
Ytkərəseŋ jьllьq bəjrəmeŋ.

Ber genə jьl tygel, taqьn jьllar ytər,
Sin kerəştə dəvam itərseŋ;
Bezneŋ alda jaqtь majaq bulьp,
Namus belən burcьŋ ytərseŋ.

Jazcarqa

Ber nicə jez jьllar monnan elek,
Çilferdəde jəşel əlamen.
Doşmannarьŋ sinnən kenn əstelər.
Telədelər sineŋ ylemeŋ.

Sində bulqan, sində çimerelgən.
Millətemneŋ bejek təxete.
Juqalsa da tatar ireklege,
Kymelməgən anьŋ bəxete.

Aqcarlaq

Aqcarlaqqaj oca kyl estendə,
Çitez qanatь belən qaqьnьp.
Qьcqьra ul ytken tauьşь belən
Juqarьqa menə aşqьnьp.

Saf havada irken sulьş alьp,
Rəxətlənep şulaj oca ul.
Irekle qoş aqcarlaqqaj,
Şulaj rəxət qemer itə ul.

Suda jezə, havada oca,
Matur, su jarьnda atlap jereşe.
Ber kem tarafьnnan ciklənməgən,
Şulaj irekle anьŋ tormьşь.

Saf kyŋelle matur aqcarlaqqaj,
Başqalarqa zarar kitermi.
Ytken bulsa da anьŋ tьrnaqajь
Ber kemgə də anь tidermi.

Yze matur, yze irekle,
Aqcarlaqqaj nindi bəxetle.
Bulmasam da matur aqcarlaqtaj,
Nigə bulmadьm min qanatlь.

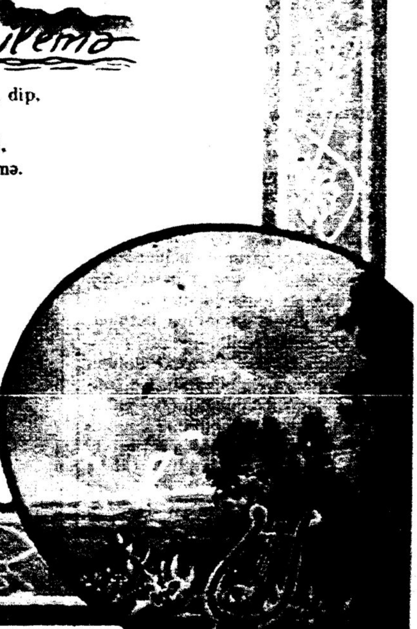

Adol'f Hitlerneŋ Mynxendə səjləgən notьqь

8 nce nojəbərdə, Mynxendə, milli-sotsialistlarnьŋ 1923 nce jьlnьŋ 9 nсь nojəbrendə Germanianeŋ jaŋadan tuuь өcen acьqtan-acьq kөrəş başlaqan vaqьtlarьna turь kiterep, hər jьl sajьn bəjrəm itep kilenə torqan iskə alu kөne uzdьrьldь.

Adol'f Hitler yzeneŋ notьqьn, soŋqь 20 jьl — keşelek tarixьnda jazmьşnь xəl qьlucь cor bulьp tora, digən kyrsəty belən başladь. Əgərdə milli-sotsialistlar xөkymət başьna kilməgər bulsa, Germaniə həm Jevropa belən nərsə bulqanьn xəzer bez bik jaxşь kyrəbez. Jevropa teşlərenə qədər qorallanqan bol'şeviklar sьjnfьnьŋ qorbanь bulqan bulьr ide. Milli-sotsialistlar xərəkətennən başqa kecle Germaniə bulmaqan kebek, kecle Germaniədən başqa Jevropa da bulmaqan bulьr ide. Suqьş başlanqan vaqьtta bezneŋ doşmannarьbьz Berlinnən barь 150 kilometr qьna jьraqlьqta ide. Germanianeŋ danlьqlь qəskərləre doşmannь Germaniə cigennən mennərcə kilometr jьraqlьqqa quuqa ireştelər. Xəzer bezneŋ doşmannarьbьz yzləren bik juqarь totarqa tьrьşalar. Alar yzlərenen xəzerge „çiny" dip sanaqannarьn, Germaniə qəskərlərenen çiŋye turьnda syz barqan vaqьtta „əhəmiətsez çiny" dip sanьjlar ide.

Annan soŋ Adol'f Hitler, Germaniə soldatlarьnьŋ batьrlьqь turьnda səjləp, xətta keşelek ireşə almaslьq məmkinlektən сьqьp, batьrlьq kyrsətyleren əjtte. Suqьş sьnaularь ni qədər genə auьr bulmasьn, Germaniə xalqьnьŋ nьqlьqь həm ьşanuь arqasьnda barьber çinep сьqacaqbьz. Hava jьrtqьclьqьna tuqtalьp, Adol'f Hitler, ingliz-amerikalьlar tarafьnnan qullanьla torqan keşeleksez suqьş tərləren sanap, alarqa nəfrət belderde. Alarnьŋ hava heçyme jьrtqьclьqlarь Germanianeŋ sənaqətenə də, Germaniə xalqьnьŋ ruxьna da tə'sir itə almajacaq. Angliədən yз alu səqəte çitər, dide Adol'f Hitler. Hava heçymennən çəfa kyrgən joz mennərcə keşelər yc alu vaqьtьnda alqь safta bulьrlar. Suqьş niqədər genə ozaqqa suzьlmasьn, Germaniə ber vaqьtta da kapitulətsiəgə barmajacaq. Minem ber vaqьtta da nervamnь juqaltu ixtimalьm juq, dip belderde Adol'f Hitler. Germanianeŋ tarixьnda 1918 nce jьl ber vaqьtta da qabatlanmajacaq. Bөten sьnaulardan uzqannan soŋ bezne zur çiŋy kөtə.

Adol'f Hitler yzeneŋ fikerdəşlərenen qul cabьp qotlaularь astьnda syzen təmam itte.

ikence frontnь acu turьnda vəqdə itkənnər ide. Ləkin ytkən təcribələr ingliz-amerikalьlarnьŋ itkən vəqdələren jazqan kəqəz bəhasьna da tormaqanlьqьn kyrsətte. Kyrengəcə, bol'şeviklarqa suqьşnьŋ bөten auьrlьqьn, qьzьl qəskər qanьna toncьqьp heçym itə-itə, elektəgecə yz çilkələre belən genə kytərergə turь kiləcək. Jəisə ingliz-amerikalьlar yzlərenen qannarьn qorban itmicə, altьn belən genə səydə itərgə qadətləndelər. Şunьŋ өcen, tygelgən qannarqa tylənməgən burьclarь bəhasьna ingliz-amerikalьlardan өzleksez sorap torularьn xətergə alьp, Cercil həm Ruzvelt bol'şeviklarnь ruxlandьru niəte belən tөrle cik taşlamalarь vəqdə itələr.

Yzlərenen soldatlarьn qan tygydən saqlap qalu xaqь өcen, alar Jevropanь bol'şevizm qollьqьna birergə xəzer toralar. Alar başqalarnь uttan cikmən taşьrqa məçbyr itep, yzləre vəqdə ity belən genə qotьlьp qalьrqa өjrəngənnər inde. Ingliz-amerikalьlar өcen altьn qandan arzanьraq.

Stalin yze yk, yz nəybətendə, Jevropanьŋ kiləcək tөzeleşen xəl qьlu deplomatlar өstəle artьnda xəl qьlьnmьjca, qan belən xəl qьlьnacaqьna bik nьq ьşana. Cөnki qan — bu bөten dəverlərneŋ bөjek palacь qulьnda iŋ zur kapital bulьp tora.

Kem kemne aldar — Angliə belən Amerika bol'şeviklarnь jəisə kiresencə bulьrmь? Ansьn kiləcək kyrsəter. Hər xəldə Məskəy konferensiəse xalьq qanь belən satu itydə tarixta iŋ zur urьn totacaq.

Qan xisabьna səydə ity

Rejter agentlьqь, Məskəydə Iden, Xoll həm Molotof qatnaşь belən barqan konferensiənen unike kөn kiŋəşkənnən soŋ təmam bulqanьn xəbər itə. Bu kiŋ kyləmdə qomumi çөmlələr belən genə tutьrьlqan rəsmi beldery bujьnca ber genə qərarqa kilergə mөmkin: Sovetlar Sojuzь soldatlarьnьŋ qanьn Angliə — Amerikanьŋ maqsatь өcen çinel həm arzanlь şartlar belən satucь Stalin həm anьŋ tөrkeme jəhydlərgə, bol'şeviklarnьŋ plutokratik duslarь Jevropa xalьqlarь xisabьnnan bөten taşlamalar belən tylərgə xəzer toralar. Şuşь qan xisabьna Kreml' palaclarь, şul qanqa mөxtaç bulqan Angliə — Amerika səydəgərlərennən yzlərenen dərəçələren həm tə'sir ityləren satьp alalar. Xəzer 26 ncь jьl tulqan qьzьl oktəbr də şuşь qan belən bilgeləp ytelgən. Çinajət həm qan өcendə tuqan bol'şevizm yzeneŋ soŋqь kөnnəren də qanqa toncьqьp təmamlьj:

Konferensiənen kiŋ kyləmdəge kiŋəşməse yz өcenə tybəndəge belderyne ala: „Konferensiədə hər өc dəvlət tarafьnnan təqdim itelgən məs'ələlərne tikşery kөn tərtibendə tora ide. Bu məs'ələlərneŋ qajberləre hic totqarsьz xəl itelergə tieş ide həm alar qabul iteldelər də. Qajber məs'ələlər prensipial rəveştə qaralqannan soŋ, kiləcəktə tikşery өcen məxsus komissiələrgə tapşьrьldьlar. Qalqan məs'ələlər fiker alьşu julь belən xəl qьlьndьlar.

Suqьş alьp baru turьndaqь məs'ələlər barь tik, cit il eşləre ministrlarь „qatnaşucь xərbi ekspertlarnьŋ fikerləre belən genə xəl qьlьndьlar" dip əjtelə.

Jevropanь kiləcəktə nicek itterep tөzy məs'ələsenə kilgən vaqьtta, bu belderydə şul qədər qomumi syzlər belən genə əjtelə ki, xətta Germaniənen doşmannarь lagerьnda da bu xəl acularьn qabartьrlьq itep kenə əjtelgən. Şulaj itep hər өc dəvlət tə „kiləcəktə suqьşnь dəvam itterydə, şulaj uq ojьştьru, tьnьclьqnь saqlau həm qurqьnьcsьzlьqnь tə'min ity məs'ələsendə berləşep eş ity turьnda belderdelər. Hic syzsez kapitulətsiəgə baru məs'ələsendə də həm qarşь jaqnь qoralsьzlandьru eşe də өc dəvlətneŋ berdəmlege belən xəl iteləcək".

Bu soŋqь çөmlələr Sovetlar Sojuzь irekle rəveştə xərəkət itə alьrlьq bulsьn өcen Stalin tarafьnnan nьqьs rəveştə taqdim itelgənnən soŋ qьna өstəlgən bulьrqa tieş. Monь şul fikerdən сьqьp aŋlarqa turь kilə. Cөnki „Angliə, AQŞ həm SSSR dəvlətləre doşmannьŋ kilesy şartlarьn ytəydən baş tartьrqa teləyenə qarşьlьq kyrsəty өcen bөten caralarnь kyrəcəklər" dielə.

Şulaj uq, şuşьnar oxşaşlь qomumi syz konferensiəgə qədər yk əjteiergə mөmkin ide bit.

Italiə məs'ələsenə kilgəndə, belderydə. „Badolio xөkyməte, Italiə xalqь sьjnfьnьŋ faşizm opozitsiəsendə bulqan vəkilləre quşьlqannьŋ soŋьnda demokratik tөstə bulacaq" dip əjtelə. Bəlki, Badolio xөkymətenə kommunistlar kerergə tieşder dip aŋlarqa kirək.

Bilgele bulqanca, Sovetlarnьŋ Məskəy konferensiəsendə, Angliə belən Amerikadan ikence frontnь buldьru turьndaqь soraularь iŋ mөhim məs'ələ bulьp tora ide. Angliə belən Amerika kyzendə byrənə bulьp torqan bu məs'ələ turьnda, bol'şevik-plutokratik berlek vəkilləre nindi qərarqa kilgənnərder, ansь bezgə məqlym tygel. Angliə belən Amerika bol'şeviklarqa formal' jaqtan ajrьm ber vaqьt ecendə

Dalmatia-jar-bujlarьn-saqlaucь german qəskərlərə

Berlində mөselmannarnьŋ protest nəmajьşь

Plotokratiə belən jəhyd-bol'şevizmь qul aslarьnda izelyce bөten islam kөncьqьşьnьŋ bik kyp milli ojьşmalarь yzlərenen təp tuqan illərendə kyrergə nasьjp bulmaqan irek qojaşь çьlьsьnda Berlində yz millətləre istiqlalьn daulap jəşəp kilələr. Bu danlьqlь milli azatьq kөrəşcelərе arasьnda Angliəneŋ qьrqi arьslanь tьrnaqlarь astьnda qan aqьzьp jatucь Poləstina, Qiraq, Tөn jaq Afrika qərəpləren genə tygel, hind mөselmannarьn da, jəhyd-bol'şevizm uraq-cykece belən sujьlьp, cykelep jatucь Tөrkstan, Kafkaz, Azərbajçan, Idel-Ural mөselmannarьn da kyrersez. Bu mөselmannarnьŋ barsьnьŋ da jөrəgendə yzləren izycelərgə qarşь berdəj nəfrət jana, berdəj acu qajnьj, berdəj kөrəş dərte jalqьnlьj. Alarnь qasьrlardan birle yzləren izycelərgə qarşь berdəj yk bəjsezlek kөrəşe berləştərə.

Menə ikence nojəbrdə alar bөten islam dөnjasь өcen rьcraq tap, xurlьq tamqasь bulqan Bal'fur deklaratsiəsenə qarşь yzlərenen ciksez acularьn, tirən nəfrətləren beldery, monь bөten islam dөnjasьna çitkery teləge belən Yzək islam institutь ojьştьrqan nəmajьş ytkərdelər.

Nəmajьş səqət 4 kə bilgelengən bulsa da, Berlindəge mөselmannar bu vaqьttan kyp alda çьla başladь, ə səqət 4 kə inde nəmajьş ytkərelәse binanьŋ matur itep çihazlanqan həm bizəlgən zalь kilycelər belən şьqьrьm tulqan ide. Kyplər, utьrьrqa urьn bulmau səbəple, basьp torьrqa məçbyr buldьlar. Nəmajьşcьlar arasьnda Germaniənen juqarь dəvlət idarələrennən kyrnekle vəkillər buluь — bu protest çiьlьşьnьŋ nindi əhəmiətkə iə ikənen ajrьm kyrsətep tora.

Monnan bik-bik kyp qasьrlar elek yzlərenen vatannarьnnan qacqan, dөnjanьŋ tөrle pocmaqьna taralьşqan Israil balalarь өcen Angliə xөkyməte bik kyp jьllardan birle jəhydlər dəvləte tөzy ujьn jaqlap kilə. Menə şuşь ujnь tөrmьşqa aşьru teləge belən 1917 nce jьlnьŋ 2 nce nojəbrendə ul vaqьtta Angliəneŋ tьşqь eşlər ministrь bulqan Bal'fur Poləstina məs'ələsenə berence tapqьr bularaq jəhydlər fajdasьna xəl qьldь. Anьŋ bu qərarьna caqlь Poləstinada jəşəyce un qərəpkə ber jəhyd turь kilgən bulsa, jəhydlərne Poləstinaqa kypləp həm məçbyri kycery nətiçəsendə, bu caqьştьrma өc qərəpkə ber jəhyd turь kilygə qədər yzgərde.

„Bal'fur deklaratsiəse" belən tarixqa kerep qalqan Angliə tьşqь eşlər ministrьnьŋ bu qərarь qərəplərneŋ bik kyp qanь qojьluqa, isəpsez kyp qorbannar birylərenə səbəp buldь.

Bu xaqlarda qьsqaca qьna tuqtalьp uzqannan soŋ, Yzək islam institutь direktorь protest çiьlьşьn acьp, berence syzne Jerusəlimneŋ bөjek mөftie Mөxəmmət Əmin Əlxөsəjni xəzrətlərenə birə. Ul tirən xөrmət belən qarşь alьnьp, zur notьq səjlədе.

Angliəneŋ aldauqa nigezləngən səjasətenə qьsqaca qьna kyzəty jasaqannan soŋ, bөjek mөfti xəzrətləre. Angliəneŋ berence dөnja suqьşьnnan soŋ qərəplərgə istiqlal vəqdə itkən bulsa da, Poləstinanь jəhydləştergə jardəm itep kilyen əjtep ytte. Mөselman dөnjasь belən jəhydlər arasьnda ytə almaslьq tirən coqьr barlьqьn kyrsətte. Notьqьnьŋ azaqьnda, mөfti xəzrətləre qərəplərne ingliz-amerikalьlarnь bөrep tөşerygə həm jөz jьllardan birle dəvam itep kilgən çəber-zolьmnan qotьlьrqa caqьrdь.

Islam institutь çiьlьşьnda monardan başqa taqьn Qiraq ministr-prezidentь Rəşid Əlqəjlani сьqьş jasadь. Ul bolaj dide: „Poləstina məs'ələse çirle məs'ələ genə tygel, bəlki qomumi qərəp əhəmiətenə iə bulqan məs'ələ. Jəhyd basьp alucanlьqьna qarşь kөrəşyce Poləstina qərəplərenə jardəm kyrsətergə Qiraq hər vaqьtta xəzer".

Bal'fur deklaratsiəsenə qarşь yzlərenen nəfrətləren, acularьn qomumi mөselmannar acu tauьşьna (protestqa) quşularьn, Poləstina — fəqət qərəplərneŋ genə bəjsez dəvləte bulьrqa tieşlekne jaqlap Tөrkstan, Tөn jaq Kafkaz, Azərbəjçan milli istiqlalcьlarь, Fas mөselmannarь vəkile həm başqalar da сьqьp səjlədelər.

Poləstina — tik qərəplərneke genə bulьrqa tieş! dip bөten dөnjaqa belderdelər.

Y. Nauruz

„Idel-Ural“ — bol'şevizmqa qarşь kөrəşne ojьştьrucь buldь

Idel-Ural tatarlarьnьŋ yz fikerləren, teləkləren, omtьlьşlarьn acьqtan-acьq səjləyce, taratucь, hər tөrle ezərlekləylərdən azat xəldə beznen idealьbьz turьnda qurьqmьjca jazucь — „Idel-Ural“ gəzitəse cьqa başlaqanqa ber jьl tuldь.

Tatar-başqьrt xalqь kyp jьllardan birle inde yzeneŋ omtьlьşь, teləge turьnda səjlərgə, jazarqa qaltьrap tordь. 300 jьllar bujь urьs patşalьqь anь qaqtь, izde, bikləp tottь həm bezneŋ alqa kityebezgə kirtə bulьp tordь. Jəhyd bol'şeviklarь isə 25 jьl bujь xalqьbьznьŋ barlьq teləkləren buьp, omtьlьşlarьn qьsьp, yzlərenə xezmət itərgə məçbyr ittelər. Idel-Uralda jəşi torqan tөrek-tatar xalqьnьŋ barlьq teləklәre ənə şul qara kөclər tarafьnnan tar-mar itelep, xalqьbьz endəşməskə, fəqət qol bulьrqa qьna ducar itelde.

Xalьqlar өcen iŋ bөjek, izge həm tormьşta jəşəy өcen kөc biryce berdənber quət bulqan irektən bezneŋ xalьq məxrum ide. Anьŋ irege, azatlьqь bol'şevizm tarafьnnan tartьp alьnqan həm anьŋ azatlьqь, irege, səjlərgə, jəşərgə bulqan omtьlьşь soŋqь jьllarda ajaq astьna salьp taptalqan ide.

Bez, Sovet tormьşьnnan başqa tormьşnь kyrməgən jəşlər, ajruca bol'şevizmnьŋ barlьq qьsularь aldьnda qaltьrap, şul qьzqanьc tormьşta jəşərgə məçbyr buldьq. Fəqət Germaniə tarafьnnan bol'şevizmqa qarşь alьp barьlqan bu bөjek suqьş qьna bezneŋ kyzlərebezne actь. Bez tormьşnь tanьj, xalьqlarnьŋ nicek jəşəylәre belən tanьşa başladьq. Həm bez, Idel-Ural xalьqlarь, berence mərtəbə yzebezneŋ teləklərebezne, omtьlьşlarьbьznь, bol'şevizmqa bulqan acularьbьznь bөjek Germaniə ilendə genə jazu, aŋlatu həm əjtə alu mөmkinlegenə ireştek. Bu teləklərne irken rəveştə, acьqtan-acьq caqьldьrucь həm jazucь organьbьz — „Idel-Ural“ gəzitəse cьqa başladь.

„Idel-Ural“ gəzitəse isə, xəzerge qatlaulь ber corda, yzeneŋ bөjek burьcьn tulьsь belən aŋladь. Anьŋ tөp burьcь bulьp — bol'şevizmqa qarşь kөrəş tordь. Bol'şevizmqa qarşь bu kөrəş ajruca, bol'şevizm turьndaqь xaqlьqnь, dөreslekne, jəhyd bol'şevizmьnьŋ cьn jөzen xalqьbьzqa aŋlatu həm çitkery ide.

„Idel-Ural“ gəzitəse aşa tatar-başqьrt xalqьnьŋ meŋləgən ullarь, qьzlarь Stalin çitəkcelegendəge Sovet xөkymətenen cьn jөzen aŋladьlar. Ul bezneŋ meŋləgən keşelərebezdə bol'şevizmqa nəfrət belən qaraunь tudьrdь. Anьŋ uqucьlarь Sovet „oçmaxьndaqь“ 25 jьl bujьna eşləngən qəbaxətleklər belən өstən-өstən genə bulsa da tanьştьlar.

Bol'şevizm əle çimerelməgən. Ul yzeneŋ soŋqь, ylem aldь kөce belən Jevropa өstenə, keşelek dөnjasьn məŋge qollьqqa qaldьru өcen omtьla. Bol'şevizm keşelekne jaŋadan da auьrraq qollьqqa tөşery өcen yzeneŋ qəbaxət, pьcraq qulьn suzarqa mataşa. Bol'şevizm turьndaqь dөreslekne, dөnja jəhydcelegeneŋ keşelek dөnjasьnnan yc alu өcen bulqan plannarь turьnda xalqьbьzqa əjtəse, aŋlatasь nərsələr əle kyp. „Idel-Ural“ gəzitəse, isə kiləcəktə bu bөjek burьcnь hic şiksez ytər.

Bezneŋ xalqьbьznьŋ ber genə keşese də bol'şevizmnan ber tөrle də çiŋellek kөtməskə tieş. Bezgə, bigrəktə Germaniə çirendə jəşəyce tatar-başqьrt jegetlərenə, bol'şevizmnan çiŋellek kөty zur axmaqlьq bulьr ide. Şunьŋ өcen bezneŋ burьc — soŋqь sulьşqaca bol'şevizmqa qarşь qoral belən, kөc belən kөrəş həm kөrəş.

„Idel-Ural“ gəzitəse өjrətkən həm өjrətəcək, jazacaq fikerlər, omtьlьşlar hər ber legioncьnьŋ kyŋelenə urnaşьrqa, bol'şevizmnь betermicə, bezgə qotьlu julь juq ikənlegenə ьşanьrqa tieş. Kem jьrtqьc jəhyd bol'şeviklarьnnan mərxəmət ezli, alardan tormьş kөtə, ul keşe qajət zur jalqьşa həm yz millətenen jəşəyenə qurqьnьc kiterəcək. Bol'şevizmnan hic kemgə də şəfqət juq. Hic kemdə anьŋ pьcraq tьrnaqlarьnnan qotьla almajacaq. „Idel-Ural“ gəzitəse isə xalqьbьzqa bol'şevizmnьŋ barlьq ənə şul qəbaxət jaqlarьn aŋlatuda zur rol'ujnadь həm ujnajacaq.

„Idel-Ural“ gəzitəsen cьqaruda, anь jaxşь sьjfatlь məqalələr belən tə'min ity eşen ojьştьruda armьj-talmьj eşləyce redaksiə eşcelərenə zur rəxmətlər belderep, kiləcəktə də armьj-talmьj eşləyləren telibez.

Q. XƏMIDI

Hilgən xatlardan

Kөrəşkə өndəyce

(Gəzitəbezne berence uquьm turьnda)

German qorallь kөclәre jaqьna yz iregem belən cьqunьŋ unberence ajь başlanqanda, min yz teləgem belən bu qorallь kөclərneŋ danlьqlь saflarьna kilep bastьm. Bu vaqьtta min Krivoj Rog şəhərenə jaqьn qьna urьnnaşqan ber auьlda eşli idem. Əsirlər lagerьnnan 1941 nce jьlnьŋ nojəbr azaqlarьnda cьqьp həm auьlda matur qьna jəşəsəm də, jəhyd-bol'şevizmqa qarşь qoral totьp kөrəşy mөmkinlege minə berence qat acьlu belən, min german qorallь kөclәre safьna atьldьm. Mine moŋa soŋqь 25 jьl өcendə qəziz xalqьmnьŋ başьnnan tulь XIX ncь jөzgə qaraqanda da kyberək, auьrraq, acьraq həm zurraq qorban alqan vaqiqələr ytye məçbyr itte.

Tarixьbьznьŋ qaranqь, ciksez auьr dəverlərendə istiqlal bajraqь kytərep tə, rus imperializmьna qarşь bulqan tigezsez kөrəştə vaqьtsьz şəhit kitkən XVIII nce jөz xalьq batьrlarь Kilbək abьz, Qara Saqal, Batьrşa, Salavat babajlarnьŋ həm şularqa oşaqan un meŋləgən tatar ullarьnьŋ qəziz ruxlarь həm ylməs simalarь minem bu teləgemne tormьşqa aşьruqa dərtlənderde. Jəhyd-bol'şevizmqa qarşь qulqa qoral totьp, axrь bezneŋ өcen zur çiŋy belən betəcək zur həm maqtaulь kөrəşkə VCK, GPU, NKVD qulь belən vaqьtsьz bulьlqan, bezneŋ aradan kitkən tatar xalqьnьŋ uqьmьşlьlarь, qөlamələre, ədip-şaqirləre, milli azatlьq kөrəşeneŋ bik kyp isemsez batьrlarь həm alarnьŋ qəziz ruxlarь mine caqьrdь . . . Həm min xalqьmnьŋ bu bөjek çannarь teləgen, şəhitlər vasьjatьn ytəyne, tormьşqa aşьrunь ber tөrle ikelənysez өstemə aldьm.

Bu vaqьtta əle min Berlində cьqa torqan rus gəzite „Novoje Slovo“ nь qьna uqьj idem. Menə bu gəzitəneŋ jazqь nomerlarьnnan bersendə Tatar vasitacьlьq ojьşmasьnьŋ tatar gəzitəse turьnda basьlqan belderyen uqьdьm. Bu miŋa əjtep betergesez kөcle tə'sir jasadь. Dөresen əjtkəndə, minem moŋa ьşanasьm da kilmi ide. Ləkin bu xəqiqət ide. Həm min yzem turьnda soralqan məqlumatlarnь jazьp çibərep, gəzitəne sabьrsьzlьq belən kөtə başladьm.

Minem kөty bik ozaq buldьmь, əllə miŋa qьna şulaj tojьldьmь, minem xatьmnan soŋ bajtaq kөnnər uzdь. Ə gəzitə haman juq ta juq. Nihajət, majnьŋ azaqlarьnda berence mərtəbə miŋa „Idel-Ural“nьŋ 21 (27) nce sanь kilde. Min bu gəzitəne, xəzerge kebek, tьnьc qьna, salqьn qan belən uqьj almadьm. Uquьmnь əllə nicə tapqьr byldem. Əllə nicə tapqьr matur, azat kiləcək tormьş turьnda tirən-tirən ujlarqa battьm. Gəzitəneŋ bu sanьnda Idel-Ural istiqlal kөrəşeneŋ armas batьrь, xalqьbьznьŋ qajət tə zur qələm ostasь, bөten dөnjaqa tanьlqan xөrmətle ədibebez Q. Isxaqi əfəndeneŋ rəsme, anьŋ syzləre; suqьş barьşь, Germaniəneŋ ecke tormьşь, bol'şeviklarnьŋ jьrtqьclьqlarь h. b. turьnda baj qьna өctəlekle material bar ide. Min alarnь qat-qat uqьdьm.

Ber nicə kөnnən soŋ min nicekter gəzitəneŋ 19 (25) nce sanьn aldьm. Bu sanqa xөrmətle Q.Isxaqi əfəndeneŋ kөrəştəş dustь, xəzerge julbaşcьbьz Şəfi Almas əfəndeneŋ qajəttə baj өctəlekle 14 nce aprel notьqь basьlqan ide. Fəqət kөrəş dərte belən suqarьlqan notьqь belən bu san miŋa elekkesenə qaraqanda da kөclerək tə'sir jasadь. Min tuqan telmdə cьqa torqan „Idel-Ural“ nь uqьp, jəhyd-bol'şevizmqa qarşь qullarьna, german xalqь həm anьŋ dahi çitəkcese Adol'f Hitler jardəmendə, qoral alьp suqьşucь un meŋləgən tatar ullarь barlьqьn beldem. Bu xəl mine qajət tə səjenderde həm tatar xalqьnьŋ bol'şeviklьq çimereklege өstendə mөstəqil milli dəvlət tөzəjəcəgenə bulqan ьşanuьmnь tirənəjtte. Mine milli azatlьq julьnda jaŋadan jaŋa kөrəşlərgə atьlьrqa caqьrdь.

Leg. Y. N.

Redaktor əfənde!

Sovet propagandasь 25 jьl bujь bezne Jevropa xalqь tormьşь turьnda ojatsьz rəveştə aldap kilde. Min yz teləgem belən german sənaqətendə eşləy өcen Germaniəgə kildem. Xəzer yz kyzem belən bol'şeviklar agitatsiəseneŋ jalqanlьqьn kyrdem.

Min german eşcelәre belən ikence jьl eşlim inde. Alarnьŋ tormьşlarь belən jaxşь tanьştьm. Hər ber eşceneŋ ber nicə bylmədən torqan kvartirь bar. Jort ece matur mebellər, radio, elektrik jaqtьlьqь, su ytkəry trubalarь həm başqa kommunal uŋajlьqlar belən jaxşь tə'min itelgən. Germaniədə xəjercelek digən nərsəne kyrergə mөmkin tygel. Uramda jөrgən xalьq arasьnda qajsь eşce, qajsь inzener, qajsь igence ikənen ajrьp bulmьj. Hər qajsьsь da matur, jaxşь kiemdə. Uramda, jalanqac, nacar syzlər səjləp jөrgən, tərbiəsez balalar juq. German jəş ysmerlәre „Hitler jəşləre“ byleklərendə yzləreneŋ sələtleklərenə qarap tormьş julьna xəzerlənələr. Milli sotsializm german xalqь өcen bəxetle həm irekle tormьş tudьrqan.

Bol'şeviklar tarafьnnan bezneŋ doşmanьbьz dip atalqan german ile bezgə yzeneŋ jardəm qulьn suzdь. Bezgə xalqьbьz өcen azatlьq julьn kyrsətte. Ilebezneŋ mөstəqillege həm bol'şeviklarqa qarşь kөrəşergə teləyce tatar jəşlәre qulьna qoral birde. Xəzer minem өcen kem doşman, kem dus ikəne acьq. Barь tik german xalqь belən berlektə genə bezneŋ xalqьbьz qollьqtan qotьla alacaq.

Tatar jəşlərenə milli tərbiə birydə „Idel-Ural“ gəzitəse kyp xezmət kyrsətte. Gəzitə uqucьlar isemennən tatar jəşleren millət azatlьqь өcen kөrəşkə ojьştьrucь „Idel-Ural“ gəzitəse həm julbaşcьbьz Şəfi Almas aqaqa kyp rəxmət belderəm.

S. ŞABAJ

Suqьş xəllәre

Dnepropetrovsk həm Kief tirələrendə german qəskərləreneŋ uŋьşlь qarşь hөçymnәre. Kөn jaq Italiədə doşmannьŋ qanlь juqaltularь.

German baş komandalьqьnьn 7—8 həm 9 ncь nojəbrdə birgən xəbərlәre bujьnca:

Qьrьmnьŋ ike jaqьnda kөcle suqьşlar bara. **Kerc** şəhəre janьna berence mərtəbə tөşerelgən Sovet desantlarь bөtenləj juqqa cьqarьluьna qaramastan, bol'şeviklar jaŋa desant byleklәren tөşeryne dəvam itələr. Bu jaŋa desantlar şulaj uq qanlь juqaltularqa ducar itelələr. German hava kөclәre **Kerc** buqazьnda Sovetlarnьŋ bik kyp su kimələren batьrqannar. 5 nce nojəbrdə 1 kanonerka, 2 desant kiməse, 1 tiz jөryce kater həm ber nicə başqa suqьş kimələre batьrьldь həm 1 parom 20 tubь belən german qəskərlәre qulьna tөşkən.

Sovetlarnьŋ Qьrьmqa Perekop aşa kөn jaqtan kererge mataşularь juqqa cьqarьla bara. Monda german saqlanu sьzьqь qaqşamaslьq tora.

Dnepropetrovsk şəhərennən kөn jaqtan — kөnbatьşta german qəskərləreneŋ qarşь hөçyme uŋьşlь ytkərelgən. Doşman kyp sanda qəskəri həm qoral kөcen juqaltqan.

Kief şəhərennən kөn jaqta həm kөnbatьşta qatь tank suqьşlarь bara. Doşman hөçymnәre kire qajtarьlqan. German hava kөclәre doşmannьŋ çirle qəskərlərenə qarşь tuqtausьz hөçym jasap toralar.

Nevel şəhərennən kөnbatьşta həm tөn jaqtan — kөncьqьşta Sovetlarnьŋ kөcle hөçymnәre zur qanlь juqaltular belən kire qajtarьlqan.

Kөncьqьş frontьnьŋ kөn jaq sьzьqьnda, ber auьr tank bylege tarafьnnan, soŋqь ber atna ecendə Sovetlarnьŋ 153 tankьsь juqqa cьqarьlqan.

Kөn jaq Italiədə ingliz-amerikalьlarnьŋ **Volturno** jьlqasь tirəsendəge qatь hөçymnәre ber nindi də nətiçəgə ireşə almaqan. German byleklәre yzləreneŋ tau janьndaqь pozitsiələrennən qarşь hөçymgə cьqьp, doşmannь kire artqa quqannar.

German hava kөclәre tarafьnnan Urta diŋgezdə doşmannьŋ 13 transport həm 2 eskadra minonosь batьrьlqan. Italiə frontьna jynəlgən meŋləgən ingliz-amerikalь soldatlarь diŋgez dulqьnь arasьnda həlak bulqannar. Bu hөçym nətiçəsendə doşman 140 000 brt. juqaltqan.

German hava kөclәre 8 nce oktəbrdə **London** şəhəre tirəsendəge ajrьm xərbi noqtalarnь bombaqa totqannar.

Bөten Germaniəneŋ antь

8 nce nojəbrdə bөten german xalqь Germaniəneŋ azatlьqь өcen qorban bulucьlarnь iskə tөşerep ytte. Germaniəneŋ bөten өlkələrendə də bulqan nəmajьşlar kөcle ixtiarnь belderep uzdь. Adol'f Hitler barlьqqa kitergən bөten milli sotsializm Germaniəse 1918 nce jьlnьŋ 9 ncь nojəbr jatьn jьuьp taşlarqa teli. Ul çiŋyenə ьşana həm bu çiŋyne yzeneŋ qulьnnan, ber tөrle doşman jalqanь həm terrorь belən də, alarqa birməs.

Çavaplь redaktor leg. Qiam Qəliel.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“.
Berlin W 8, Behrenstraße 65, III.
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.

Legion — beznen ikence vatanьbьz

Legionda legioncьlar əcen jaxşь tormьş şartlarь tudьrьlqan. Bygenge fotomontaz legion tormьşьnnan qajber kyrneşlərne kyrsətə.

Rəsemdə: 1. Legiondaqь milli orkestrnьn skripacь leg. X. 2. Xezmət arasьndaqь tənəfestə rəxətlənep təməke tartu. **Legion sport məjdanьnda** — 3. 3000 metrqa jəgereştə start vaqьtьnda. 4. Leg. K. 100 metrqa jəgereştə berence urьn aldь. 5. Gimnastlar matur piramidalar jasьjlar. 6. 1000 metrqa jəgereş kyrneşe. 7. Legioncьlar paradь. 8. Xərbi ojrənylər vaqьtьnda. 9. Legiondaqь „Soldatenheim“ kyrneşe. 10. Jal vaqьtьnda jaratqan muzьjkanь ujnau. 11. Legion komandirь bəjrəmgə kilgən qunaqlar belən kyreşə. 12. Legion kuxnəsendə. 13. Bərənge ərcy.